

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

14(23)

2014

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

MUZIEJUS: ŽINIOS IR ETNOGRAFIJA

Sudarytoja AUKSUOLĖ ČEPAITIENĖ

MUSEUM: KNOWLEDGE AND ETHNOGRAPHY

Edited by AUKSUOLĖ ČEPAITIENĖ

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

Leidybą finansuoja
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Sutarties Nr. LIT 7-53

REDAKcinĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
*École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas*

Neringa Klumbytė
Majamio universitetas, Ohajus

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Lietuvos edukologijos universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKcinĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė</i> (<i>Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas</i>)	5
<i>Foreword</i> (<i>Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas</i>)	7

Straipsniai / Articles

Auksuolė Čepaitienė

Įvadas: muziejus, žinios ir etnografija	11
Introduction: Museum, Knowledge and Ethnography. Summary	33

Jonas Mardosa

Etnografija kraštotyros muziejuose: kai kurie istoriniai raiškos aspektai ir šiuolaikinės būklės refleksijos	35
Ethnography in Local Lore Museums: Some Historical Aspects of Expression and Reflections on the Contemporary Situation. Summary	64

Hubert Czachowski

Muziejus kaip kultūros laboratorija. Marijos Znamierowskos-Prüfferowos indėlis į etnografinę muziejinkystę	69
The Museum as a Laboratory of Culture. The Contribution of Maria Znamierowska-Prüfferowa to Ethnographic Museology. Summary	84

Eglė Rindzevičiūtė

Sovietiniai lietuviai, gintaras ir „naujieji baltai“: tautinės ir regioninės tapatybės Lietuvos muziejuose, 1940–2009	87
Soviet Lithuanians, Amber and the ‘New Balts’: National and Regional Identities in Lithuanian Museums, 1940–2009. Summary	112

Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė

Vizualinės etnografijos naratyvas: Pitt Rivers muziejaus atvejis	113
Narrative of Visual Ethnography: A Case Study of the Pitt Rivers Museum. Summary	133

Goda Palekaitė

Nesamas ir niekada nebuvęs: šiuolaikinės san erdvės nesuderinamumas Namibijoje	137
The Non-Existent that Never Was: The Inconsistency of Contemporary San-space in Namibia. Summary	158

Ainė Ramonaitė, Rytė Kukulskytė

Etnokultūrinis judėjimas sovietmečiu: nematoma alternatyva sistemai?	161
The Ethno-cultural Movement in Soviet Lithuania: Invisible Alternative to the Regime? Summary	179

Diskusijos / Discussions

Vida Savoniakaitė

Autentiškumo prasmės: apie kultūros paveldą ir nacionalumą	183
Concepts of Authenticity: Toward Cultural Heritage and Nationalism.	
Summary	196

Taikomieji darbai / Applied Projects

Janina Samulionytė, Sigita Žukauskaitė

Lietuvos liaudies buities muziejaus paroda „Lietuvių duona. Su savo kepalėliu visur stalą rasi“	199
The Exhibition of the Lithuanian Folk Museum ‘Lithuanian Bread. With Your Loaf You Will Find a Table Everywhere’. Summary	217

Inga Levickaitė-Vaškevičienė

Muziejinių vertybių skaitmeninimas Lietuvos liaudies buities muziejuje: naujos sklaidos galimybės	219
The Digitization of Museum Holdings at Lithuania’s Folk Museum: The Possibilities of a New Dissemination. Summary	233

Interviu / Interview

Pokalbis su Oksfordo universiteto vizualinės antropologijos profesoriumi Marcusu Banksu (<i>Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė</i>)	235
---	-----

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

Ida Harboe Knudsen. New Lithuania in Old Hands: Effects and Outcomes of EUropeanization in Rural Lithuania (<i>Kristina Šliavaitytė</i>)	247
Andželika Bylaitė-Žakaitienė. Lietuvių etiketas ir bendravimo kultūra XX amžiuje (<i>Rasa Paukštytė-Šaknienė</i>)	251
Jūratė Vyliūtė, Gaila Kirdienė. Lietuviai ir muzika Sibire (<i>Austė Nakienė</i>) ...	256
Anete Karlsonė. Dziesmu svėtki un tautiskā tēpa attīstība Latvijā 19.gadsimta beigās un 20.gadsimtā (<i>Irma Šidiškienė</i>)	258

Konferencijos / Conferences

SIEF penkiasdešimtmečio jubiliejaus simpoziumas Amsterdame (<i>Vytautas Tumėnas</i>)	263
RAI konferencija Britų muziejuje Londone: antropologija ir fotografija (<i>Goda Palekaitė</i>)	266

Sukaktys / Anniversaries

Etnologei Irenai Aušrelei Čepienei – 80 (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	269
Lietuvos gyvenviečių ir sodybų tyrinėtoji Izidoriui Butkevičiui – 90 (<i>Irena Regina Merkienė</i>)	271

In Memoriam

Vitalis Morkūnas (1929–2014) (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	275
---	-----

Muziejinių vertybių skaitmeninimas Lietuvos liaudies buities muziejuje: naujos sklaidos galimybės

Inga Levickaitė-Vaškevičienė

Straipsnio objektas – muziejinių vertybių skaitmeninimas Lietuvos liaudies buities muziejuje (toliau – LLBM) bei jo suteikiamos naujos sklaidos ir ugdymo galimybės. Tikslas – remiantis konkrečiais pavyzdžiais aptarti LLBM muziejinių vertybių skaitmeninimo praktiką: skaitmeninimo pradžia įvardintina elektroninė leidyba, dalyvavimą skaitmeninimo sklaidos projektuose, virtualių parodų rengimą bei darbą su LIMIS (Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema). Apibūdinama ir skaitmeninimo patirtis Latvijoje bei Estijoje. Taip pat lyginami skaitmeninių ir realių eksponatų pranašumai bei trūkumai informacijos sklaidai ir lankytojų ugdymui. Pasirinktas laikotarpis – nuo 2000 m. iki dabar. Straipsnyje pabrėžiama, kad LLBM šiuolaikines informacines technologijas suvokia kaip galimybę būti ne statišku, o visus metus veikiančiu ir su lankytojais bendraujančiu muziejumi, kada ekspozicijose gyvai rekonstruojamas praeities gyvenimo būdas ir išnaudojamos įvairios virtualios formos.

Inga Levickaitė-Vaškevičienė, Lietuvos liaudies buities muziejus, Buities, verslų ir amatų skyrius, J. Aisčio g. 2, LT-56335 Rumšiškės, el. paštas: ingadream@yahoo.com

Įvadas

Itin domėtis aktyvius lankytojų ir eksponatų sąveikas skatinančiais technologiniais išradimais pasaulio muziejuose pradėta nuo XX a. 9-ojo dešimtmečio. Lietuvos muziejuose naujosios informacinės skaitmeninės technologijos pradėtos naudoti daugiau nei prieš 10 metų, tačiau šiandien jos jau yra plačiai paplitęs reiškinys (Dovydaitytė 2013).

Dabar, kada informacija tampa lengvai prieinama ir transportuojama, muziejams atsiveria daug naujų sklaidos būdų ir galimybių dalyvauti ugdymo procese. Edukacijai naudojami ne vien realūs, bet ir skaitmeniniai eksponatai. Sukuriamos naujos mokymo priemonės, o mokymosi medžiaga pateikiama nesudėtingai pasiekiamą bei suprantamą formą. Skaitmeninės medijos yra pakeitusios ir

komunikacijos su lankytojais pobūdį. Aišku, kol kas tebediskutuojama, koks eksponatas yra labiau pažinus ir turi didesnę poveikį lankytojui – skaitmeninis ar eksponuojamas tikroje muziejaus ekspozicijoje.

Kaip ir kodėl pasaulio bei Lietuvos muziejai pasitelkia naująsias medijų technologijas, rašė Žilvinė Gaižutytė-Filipavičienė straipsnyje „Meno muziejai ir medijos“ (2012). Ji nagrinėjo ne tik teorinius muzeologijos šaltinius, kuriuose įvairiais aspektais aptariami muziejų ir šiuolaikinių technologijų sąveikos klausimai, bet gilinosi ir į naujųjų skaitmeninių medijų panaudojimo praktikas pagrindiniuose Lietuvos meno muziejuose (Gaižutytė-Filipavičienė 2012: 47). Ž. Gaižutytės-Filipavičienės nuomone, virtualus muziejus yra veiksmingas kultūros ir edukacijos instrumentas, veikiantis kaip tarpininkas (Gaižutytė-Filipavičienė 2012: 60). Vienas naujausių tyrimų – Linaros Dovydaitytės straipsnis „Komunikacijos samprata muziejuose: dialogo link“ (2013), skirtas aptarti teorinėms prielaidoms, kuriomis remiantis būtų galima analizuoti muziejaus komunikacijos su visuomene ypatumus ir vertinti muziejaus, kaip svarbaus kultūrinių ir kūrybinių industrijų elemento, komunikacines kompetencijas. Pasak autorės, naujosios technologijos gali būti taikomos vienakryptėje komunikacijoje, šitaip palaikant ar net sustiprinant hierarchišką muziejaus-siuntėjo ir lankytojo-gavėjo santykį. Tačiau naujųjų technologijų palengvinta interaktyvi komunikacija muziejų gali paversti ir produktyvia „kontaktine zona“, kurioje turinį kuria ne viena, o visos komunikacijoje dalyvaujančios šalys (Dovydaitytė 2013).

Komunikacijoje glūdi viena iš informacinių skaitmeninių technologijų esmių – bendravimas. Virtualūs būdai bendrauti su lankytoju gali būti ir žaidimas, kelionė ar paroda. Jie kviečia pažinti eksponatus, gilintis į tam tikras temas, gyvenamosios sritis.

LLBM įvairias virtualias formas, skirtas efektyvesnei informacijos sklaidai bei lankytojų ugdymui, taip pat naudoja jau beveik dešimtmetį. Apie muziejinių vertybių skaitmeninimą muziejuje kol kas rašyta nedaug. Su elektronine leidyba – kai kuriomis kompaktiniais diskais išleistomis edukacinėmis programomis – buvo išsamiai supažindinta šio teksto autorės straipsnyje „Ugdymo medijos: muziejaus eksponatus keičia virtualios formos“ (Levickaitė 2009). Ž. Gaižutytė-Filipavičienė pristatė LLBM svetainėje žaidimą „Pažink senąjį Lietuvos miestelį“ (Gaižutytė-Filipavičienė 2012: 60). Šiame straipsnyje nagrinėjami su skaitmeninimo veikla susiję dokumentai, saugomi Fondų ir restauravimo skyriaus ir Buities verslų ir amatų skyriaus archyvuose. Dalis informacijos apie muziejaus eksponatų skaitmeninimą paskelbta LLBM veiklos ataskaitose. Remtasi ir LLBM interneto svetainėje bei LIMIS portale pateikta medžiaga. Tačiau straipsnyje kaip elektroninis leidinys nėra aptariama muziejaus interneto svetainė ir joje pateikti skaitmeniniai vaizdai, išskyrus virtualias parodas.

Elektroninė leidyba: skaitmeninimo pradžia nuo žaidimo

Muziejinių vertybių skaitmeninimo pradžia LLBM galima laikyti 2000 m., kai, naudojant muziejaus ekspozicijas, buvo sukurtas pirmasis lietuviškas trimatis mokomasis žaidimas „Virtualus kaimas“. Šis menamos tikrovės kūrinys – tai trumpa kelionė į praeitį. Žaidimo vartotojui suteikiama galimybė vieną dieną praleisti XIX a. Lietuvos kaimo aplinkoje, susipažinti su to meto darbais ir pramogomis. Žaidžiant žaidimą atliekami šie veiksmai: rytą žvejojama, dieną reikia sugaudyti vištas, pasemti vandens, rasti klumpes, sukapti malkas, vakare ilsimasi – geriamas alus ir šokama. Šis žaidimas buvo pripažintas geriausiu 2000 m. multimedijos darbu Lietuvoje. Jo populiarumas paskatino muziejų susidomėti elektroninės leidybos teikiamomis galimybėmis. Kaip rezultatas buvo išleisti penki įvairaus pobūdžio kompaktiniai diskai: interaktyvios multimedijos edukacinės programos, filmas bei parodos katalogas.

Bendradarbiaudamas su Vytauto Didžiojo universiteto Multimedijos laboratorija, muziejus nuo 2004 m. pradėjo leisti interaktyvias multimedijos edukacines programas. Jas, kaip mokymo priemonę, patogu naudoti parodose, tradicinėse, muziejaus eksponatais paremtose edukacinėse programose, mokyklose arba susipažinti su pateikiama medžiaga savarankiškai. Jos skatina atvykti į muziejų, susipažinti su ekspozicijomis ir eksponatais. 2004 m. išleisti du tokie kompaktiniai diskai. Kompaktinis diskas „Lietuva: iš tremties į Europą“ buvo skirtas lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo šimtmečiui ir Europos dienai. Jis adresuotas neformaliai suaugusiųjų švietimui. Pasirinktas kompaktinio disko dizainas specialiai imituoja tikrą seną knygą. Joje yra tekstai, iliustracijos, muziejaus ekspozicijose filmuoti siužetai. Vartotojui leidžiama pačiam knygą vartyti, su pele atsistojant ant sukaišiotų skirtukų su temų pavadinimais. Iliustracijas galima peržiūrėti pasirinktinai arba joms nuosekliai keičiantis. Skatinant vartotojo aktyvumą, jo smalsumą ir siekį atrasti muziejaus eksponatai – vadovėliai, sąsiuviniai, rašymo reikmenys – paslėpti mokyklinėse skrynutėse. Kompaktiniame diske pristatomos aštuonios temos, kurios supažindina su Lietuvos ir Europos santykiais iki Rusijos imperijos okupacijos XVIII a. pab., pateikia priespaudos charakteristiką. Daugiausia dėmesio skiriama lietuviškos spaudos uždraudimui ir dėl to kilusiam pasipriešinimui, knygnešystei, kultūrinio gyvenimo pagyvėjimui po spaudos draudimo panaikinimo. Įvertinama spaudos bei švietimo pažanga nepriklausomoje Lietuvoje, nauji priespaudos mastai sovietinės okupacijos laikotarpiu. Šešiuose filmuotuose siužetuose (trys su vaidybiniais elementais) pasakojama, kaip buvo mokomasi daraktorių mokykloje, atskleidžiamas knygų niokojimas sovietmečio pradžioje, rodoma, kaip leista spauda partizanų bunkeryje, pateikiami interviu su tremties liudininkais.

2005–2006 m. buvo vykdytas tęstinis projektas – rengta ir išleista elektroninė knyga „Lietuvos etnografijos paveldas vaikams“. Ji skirta pradinių klasių

moksleiviams. Kompaktinį diską sudaro dvidešimt trumpų muziejuje filmuotų vaidybinių siužetų (konstruotų naudojant „gyvosios istorijos“ (*living history*) interpretavimo būdą su autentiškais drabužiais vilkinčiais interpretatoriais), kuriuose už kadro pateikiami juos paaiškinantys įgarsinti trumpi pasakojimai. Greita pristatoma ir filmuota situacija, kaip tam tikras daiktas, darbas, veiksmas ar situacija atrodo mūsų dienomis. Kad vartotojui būtų lengviau suprasti filmuotą medžiagą, naudojamas palyginimo principas – kaip buvo seniau ir kaip yra dabar. Knygos meniu pateikiamos šios temos: namai, asmens higiena, apranga, kasdienis gyvenimas, maistas, darbai, žaidimai, mokymasis, transportas, parduotuvės. Kiekvieną temą reprezentuoja apibendrinantys simboliai – ikonos, pavyzdžiui, namas, lėkštė su kiaušiniene ir pan. Atsistojus su pele ant simbolio ir paspaudus jos klavišą, pasigirsta vaiko klausimas. Klausimai parinkti tokie, kurie aktualūs muziejuje apsilankantiems vaikams, pavyzdžiui: „Kaip seniau skalbė?“, „Ar tėveliams reikėjo eiti į darbą?“, „Ką veikdavo vakarais? Televizoriaus juk nebuvo!“ Peržiūrint siužetą, ekrane pasirodo įgarsintą pasakojimą papildantis tekstas. Siekta atskleisti pastatų statybos raidą, butyje naudotų objektų evoliuciją, supažindinti su etiketu, papročiais, tradicijomis. Tarkime, galima pamatyti, kaip velėjo su kultuve, skalbė skalbimo mašina arba pasišviesdavo žibinčiumi, žibalinė lempa. Tokie aspektai kaip socialinė diferenciacija ar santykiai su kitataučiais neakcentuoti, daugiau pateikiamas apibendrintas ekspozicijų vaizdas, tam tikra prasme „skatinantis“ idealizuotą praeities suvokimą. Dalyje kompaktinio disko siužetų filmavosi patys vaikai, šitaip susipažindami su muziejuje saugomu paveldu, kartu tapdami projekto dalyviais ir kūrėjais.

Kuriant šį kompaktinį diską, atsisakyta ilgų tekstų. Kompiuterio ekrane geriausiai skaityti trumpą, ne daugiau kaip iš 50 žodžių susidedančią, aiškiais, trumpais sakiniais parašytą tekstinę informaciją. Kuriant navigaciją, dalį simbolių teko perpiešti, nes 30 procentų paveikslėlių testuoti vaikai ir studentai neatpažino, pavyzdžiui, tarpukario krautuvėje naudotų svarstyklių. Paaiškėjo, kad reikia remtis ne vien savo patirtimi, o orientuotis į prognozuojamą lankytoją. Daiktas, kuris lengvai pažįstamas muziejininkui, gali būti visai nežinomas vartotojui (Levickaitė 2009).

Kiti du kompaktiniai diskai yra kiek kitokie. 2006 m. buvo sukurtas 8 minučių trukmės filmas „Kelionė per Lietuvą arba trys valandos po atviru dangumi“, skirtas pristatyti muziejų, jo ekspozicijas ir eksponatus vaikams bei jaunimui. Filmuota tikroje aplinkoje, siužetas nevaidybinis, nuoseklus, dinamiškas. Užfiksuotas tam tikras laiko momentas. Filmą pasirenkamas rodyti po ekskursijos, siekiant sustiprinti pasakojimo auditorijai įtaigą. Jis pateiktas ir internete kaip trumpa virtuali pažintis su muziejumi.

Dar vienas žaidimas buvo sukurtas specialiai interneto svetainei. 2011 m. muziejus vykdė projektą „Pažink senąjį Lietuvos miestelį“ (pagal Lietuvos Res-

publikos kultūros ministerijos „Skaitmeninto kultūros paveldo sklaidos“ programa). Orientuojantis į vaikus ir jaunimą buvo sukurtas žaidimas – interaktyvus muziejaus miestelio žemėlapis su jame esančiais pastatais. Vartotojas, aktyvavęs objektą (pastatą), turi galimybę pamatyti papildomą informaciją – tekstus apie pastatus ir ekspozicijas lietuvių ir anglų kalbomis arba pažaisti – atsakyti į klausimus, susijusius su Lietuvos kultūra ir istorija. Žaidimo laimėtojai kas mėnesį atrenkami kompiuteriu, apdovanojami ir paskatinami apsilankyti muziejuje. Jo patrauklumas patiems jauniausiems vartotojams leidžia padidinti interneto svetainės lankytojų srautą. Per metus čia užsiregistravo daugiau kaip 6600 teisingai atsakusių į klausimus žaidėjų nuo 7 iki 73 metų iš Lietuvos (Vilniaus, Kauno, Tauragės, Šiaulių ir t. t.) bei užsienio (Didžiosios Britanijos, Rusijos, Austrijos, Pietų Afrikos, Prancūzijos ir t. t.)¹. Apie žaidimą nurodoma ir kitose, dažniausiai pradinių klasių pedagogų sukurtose svetainėse. Jis atsidaro ir kaip atskira programa.

Prasidėjusi nuo žaidimo elektroninė leidyba tapo viena svarbiausių muziejaus veiklos sričių, o kartu tai vienas iš būdų patraukliai ir įvairiapusiškai pristatyti suskaitmenintus eksponatus.

Virtuali kelionė po muziejų su skaitmeninėmis technologijomis

Lankytojui muziejus ir bendravimas su eksponatais – tai kelionė tiesiogine ir perkeltine prasme. Naudojant skaitmenines technologijas virtuali kelionė gali būti be vadovo ir su vadovu.

Lankytojas gali pasirinkti kelionę po LLBM be vadovo. 2012 m. muziejaus centriniuose vartuose buvo įrengtas informacinis skaitmeninis terminalas su liečiamu ekranu. Šį projektą finansavo kultūros ministerija pagal „Kūrybinių industrijų plėtros atnaujinant ir populiarinant muziejų ekspozicijas“ programą. Buvo sukurti ir vizualizuoti keturi maršrutai po muziejų. Terminale lankytojas gali apžvelgti ekspozicijas pagal interesus (konkretūs etnografiniai regionai, miestelis, tremties ir rezistencijos sektorius, dvaro sodyba) bei pagal maršruto trukmę (1, 2, 4 val.). Buvo parengti penkių Lietuvos etnografinių regionų bei kitų muziejaus zonų apibūdinimai lietuvių ir užsienio (anglų bei rusų) kalbomis, sudaryti muziejaus regionų planai, vizualizuota teritorijos aplinka, nupiešti visi esantys objektai (pastatai, prekybos taškai, takeliai, augmenija). Apibūdinta kiekvieno pastato (iš viso 180) architektūra, akcentuotos įdomesnės detalės, tačiau interjero ekspozicijos neaprašytos, tik nurodoma, kur kokia yra. Pastatą iliustruoja nuo 6 iki 8 skaitmeninių vaizdų. Terminale yra trumpas filmukas apie muziejų ir jame vykstančius renginius. Į jį įkeltas ir interaktyvus muziejaus miestelio žemėlapis,

¹ LLBM projektų vadovė Rolandos Kupčikienė 2011 m. veiklos ataskaita. Saugoma Ingos Levickaitės-Vaškevičienės archyve.

sukurtas projektui „Pažink senąjį Lietuvos miestelį“. Bendradarbiaujant su Lietuvos kalbos institutu, Lietuvos etnografinių regionų aprašai parengti tarmiškai. Lankytojams labai patogu, kad terminale pasirinktą maršrutą bilietų kasoje galima atspausdinti ant popieriaus lapo ir naudoti savarankiškai lankant ekspoziciją. Terminalo medžiagą planuojama nuolat atnaujinti ir pildyti, prireikus ji transformuojama ir į kitas informacines erdves. Gaila, kad dėl saugumo ir oro sąlygų jis veikia tik lankymo sezono metu.

Kompaktiniame diske galima virtualiai pakeliauti po Lietuvos istoriją ir paslaptinius LLBM pastatus. Muziejuje yra septyni su lietuvių tautos pasipriešiniu engėjams susiję pastatai: XVIII a. gamtininko J. A. Pabrėžos klėtėlė, kurioje buvo slėptuvė rekrutams, 1863 m. sukilimo dalyvių slėptuvė Aristavėlės dvaro rūmuose, Pirmojo pasaulinio karo slėptuvė tvarte iš Žiezmarių ir t. t. Siekiant didesnio vaizdumo ir išraiškos galimybių, buvo nuspręsta jiems pristatyti leisti ne spausdintą leidinį, o sukurti ekskursiją papildantį kompaktinį diską, pavadintą „Rezistencijos atspindžiai Lietuvos liaudies buities muziejuje. Slėptuvės“. Vyresniųjų klasių moksleiviams skirtame virtualiame ekskurse pateikiama šių slaptaviečių atsiradimo istorija, aiškinama, kaip ir kodėl jos buvo įrengtos. Kompaktiniame diske, be tekstų, iliustracijų ir filmuotų siužetų su vaidybiniais elementais, yra du trimačiai modeliai: štabinė (leidybės centro) slėptuvė ir muziejuje kol kas dar nepastatytas kovinio būrio bunkeris.

Lankytojas po LLBM gali keliauti ir su elektroniniu vadovu. 2013 m. muziejus dalyvavo rengiant elektroninę paslaugą „E. Gidas“ (elektroninis muziejų ir ekspozicijų gidas), kuri pritaikyta mobiliesiems išmaniesiems telefonams bei planšetiniams kompiuteriams. „E. Gido“ paslaugą nuspręsta įrengti muziejaus miestelyje, gyvenamajame prekybiniame name iš Šiaulėnų (Radviliškio r.). Jame yra trys ekspozicijos: valstybinė degtinės parduotuvė (*monopolis*), žydo butas ir geležies parduotuvė – vienos įdomiausių muziejuje. Projektui reikėjo atrinkti 60 vertingiausių lankytojų dėmesį labiausiai patrauksiančių eksponatų. Jie pagal tematiką buvo suskirstyti į grupes, pavyzdžiui, geležies parduotuvėje išskirtos šios grupės: namų apyvokos eksponatai, kalvystės ir žemės ūkio technikos eksponatai, namų ūkio technika, chemijos gaminiai. Eksponatų metaduomenys buvo įvesti į LIMIS sistemą ir susieti su skaitmeniniais vaizdais. Vengta akivaizdaus daiktą identifikuojančio aprašo, daugiausia dėmesio skiriant gamintojams, veikimo principui, unikalumui, įsigijimo aplinkybėms bei kitoms lankytojams įdomioms detalėms. Buvo parengtas ir audiogido ekskursijos tekstas lietuvių ir anglų kalbomis.

Ši elektroninė paslauga leidžia lankytojams pagal programėlę „Lietuvos muziejų E. Gidas“ išmaniaisiais įrenginiais peržiūrėti virtualias eksponatų parodas (projektui sukurtos trys parodos LIMIS sistemos elektroniniame kataloge: „Valstybinė degtinės parduotuvė tarpukario Lietuvoje“, „Tarpukario Lietuvos žydų

gyvensena ir namų aplinka“, „Geležies parduotuvė tarpukariu“) ir jose pateiktą skaitmeninę informaciją (aprašai bei atitinkamus eksponatus apibūdinantys garsai ir aprašai lietuvių ir anglų kalbomis bei vaizdo įrašai gestų kalba, skirti klausos negalia turintiems asmenims). Galima peržiūrėti pasirinktų eksponatų skaitmeninius vaizdus ir eksponatus apibūdinančius kitus duomenis, nuskenavus prie atitinkamo eksponato esantį QR kodą, gauti informaciją apie eksponatą tekstu, garsu, vaizdu. Aišku, nei audiogidas, nei mobili aplikacija niekada nepakeis gyvo gido, kuris ne tik pasakoja, bet ir parodo, atsako į klausimus, gali pateikti platesnę informaciją, prisitaikyti prie lankytojų grupės. Jų pranašumas – galimybė lankytojui dėlioti asmeninį, nuo individualių poreikių priklausantį maršrutą po ekspoziciją, judėti savu tempu, dominančią informaciją išklausti keletą kartų (Gaižutytė-Filipavičienė 2012: 57).

Skaitmeninės technologijos padeda vaikščioti po muziejų. Jos yra ir organizatorius, vadovas toje muziejaus kelionėje, leidžia įgyvendinti naujas idėjas ir skatina bendradarbiauti su kitais muziejais.

Virtualių parodų kūrimo patirtys

Muziejus neatskiriamas nuo parodos. Pradėjus kurti muziejų interneto svetaines, nuo 1999 m. Lietuvos muziejai ėmė rengti ir virtualias parodas (*Virtualios...* 2010). Tokioje parodoje galima parodyti daugiau nei įprastoje: patalpinti didesnę eksponatų skaičių, pateikti platesnius aprašus, įdėti nuorodų. Ji puikiai papildo ekspoziciją ir būna kaip reklama.

LLBM į šią veiklą įsitraukė nuo 2009 m.² Pirmoji paroda buvo teminė – ji buvo skirta Oninių šventei ir pristatė 3–4 dešimtmečių vardadienių atvirukus bei juose užrašytus sveikinimo tekstus. Ji pasižymi išsamiais aprašais bei galimybe priartinti vaizdą. Nuo 2009 m. muziejaus interneto svetainėje yra 29 virtualios parodos, daugiausia pristatančios įvairius eksponatų rinkinius, muziejaus archyve saugomą medžiagą. Parengta parodų, skirtų personalijoms – muziejiniams jų jubiliejų progomis. Daug dėmesio skiriama LLBM kūrimosi istorijai, čia dirbusiems žmonėms – net penkios parodos. Virtualios parodos dažnai kuriamos ciklais, t. y. susideda iš kelių dalių. Pavyzdžiui, parodą „Akimirkos iš LLBM istorijos. Pažinkime muziejų“ sudaro trys dalys. Eksponatų skaitmeninių vaizdų skaičius parodose taip pat varijuoja – nuo 10 iki 67. Didžiausios parodos – „Mūsų jaunystės technika“ (67 skaitmeniniai vaizdai), „Mediniai Algirdo Šalkausko stebuklai“ (60 skaitmeninių vaizdų) ir „Muziejus Elenutės paveiksluose“ (50 skaitmeninių vaizdų). Siekiant didesnės sklaidos, parodos apie edukatorę Ireną Saulutę Špakauskienę „Gyvasis tremties liudijimas muziejuje“ anotacijos tekstas

²LLBM 2009 m. veiklos ataskaita. Saugoma LLBM Buities, verslų ir amatų skyriaus archyve.

buvo išverstas į anglų kalbą. Ilgainiui suvienodintas virtualių parodų dizainas: joms būdinga ta pati pilka fono spalva, dalinimas į kelis arba vieną stulpelį.

Virtuali paroda – tai ir būdas išlaikyti bei pratęsti laikinųjų muziejinių parodų laiką ir prieinamumą lankytojui. 2010–2011 m. LLBM parodų salėje eksponuota didžiulė paroda „Mūsų jaunystės technika“. Parodos tikslas – sudominti senąja technika. Joje lankytojams buvo pristatyti 476 eksponatai. Tai įvairiais laikotarpiais namuose žmogų supę daiktai: virtuvės įranga ir technika, siuvimo mašinos, lygintuvai, kanceliarinės priemonės, higienos ir kosmetikos reikmenys, skalbimo mašinos ir prietaisai, radijo technika, fotoaparatai, laikrodžiai ir t. t. Buvo išleistas ir parodos katalogas. Jis dvejopas: spausdintas ir elektroninis (kompaktinis diskas). Spausdintas katalogas yra mažesnės apimties, o elektroninis – didesnis, apimantis beveik visus eksponuotus daiktus. Abiejuose katalogo variantuose paliktas toks pat kaip parodoje skirstymas temomis (iš viso aštuoniolika): valgių gaminimo technika, namų ūkio technika, siuvimo ir mezgimo technika, įvairi matavimo technika, garso ir vaizdo technika ir pan.

Kompaktinis diskas „Mūsų jaunystės technika“ kurtas kaip virtualių parodų katalogas. Meniu kiekvieną temą simbolizuoja vieno ją apibūdinančio eksponato vaizdo ikona, o vartotojas girdi įrašytą parodoje eksponuotos muzikos dėžės „Polyphon“ muziką. Temoje rašomi jai priskirtų daiktų pavadinimai ir, jei aišku, jų gamintojai ar gamintojo duoti pavadinimai. Toliau nurodomi matmenys, medžiagos, iš kurių daiktas pagamintas. Pateikiami ant daikto esantys įrašai, technologijos sprendimai, kartais sudarytojų pastabos. Informacijoje apie gamintoją akcentuojama šalis, vietovė, asmuo, įkūręs įmonę, nurodoma įmonės pavadinimų kaita, vadinama gaminta produkcija. Prie kai kurių daiktų yra jų įsigijimo istorijos ar savininko prisiminimai (tai labai sušildo tekstą). Kiekvienas daiktas susietas su skaitmeniniu vaizdu. Jis dažnai sudėtas iš dviejų dalių (dviejų nuotraukų) išryškinant detales ar ant eksponato esančius įrašus. Neskelbtos tik muziejiniu požiūriu ypač vertingos pieštos kai kurių eksponatų veikimo principų schemas (jos buvo rodomos parodų salėje ir išspausdintos popierinėje katalogo versijoje) (Levickaitė, Morkūnas 2011).

Remiantis šio kompaktinio disko medžiaga, buvo sukurtos trys virtualios parodos (dvi muziejaus interneto svetainei ir viena muziejų portalui). Kol kas tai vienintelis toks išsamus kokios nors muziejuje rengtos parodos katalogas. Jį galima naudoti ir kaip duomenų bazę – papildyti naujais eksponatais, nuotraukomis, patikslinti įrašus, įkelti filmuotą medžiagą.

Virtualias parodas galima žiūrėti ir kaip didžiulį albumą. Ypač tai tinka nuotraukoms. Nuo 2012 m. muziejus dalyvauja tarptautiniame projekte „Europeana Photography“. Šis projektas skirtas skaitmeninti senąsias nuotraukas, sukurtas 1839–1939 m., ir informaciją apie jas pateikti į bendrą svarbiausią Europos kultūros paveldo portalą „EUROPEANA“. 2013 m. muziejus į LIMIS sistemą perkėlė ir

paviešino 502 fonduose saugomų tarpukario laikotarpio nuotraukų metaduomenis³. 2014 m. projektui suskaitmeninta dar 90 nuotraukų⁴. Jos buvo atrinktos pagal tam tikras temas: vestuvių nuotraukos, kariuomenės ir kariškių nuotraukos, amatininkų ir jų darbo aplinkos nuotraukos, miestelių vaizdai ir pan. Skaitmeninant buvo patikslinti ir pakoreguoti nuotraukų aprašai, nes dabar internetas leidžia greičiau rasti informaciją, jos daugiau. Šis projektas tapo muziejui dideliu postūmiu ir paskata susisteminti informaciją apie senąsias nuotraukas bei ją suskaitmeninti. Paviešinus nuotraukas, keli muziejai paprašė leidimo panaudoti kai kurias nuotraukas savo ekspozicijose, parodose. Keletas žmonių patikslino muziejininkų pateiktas metrikas, tiksliau identifikuodami kurį nors asmenį.

Virtuali paroda gali būti ir sudedamoji kitų virtualių parodų dalis. 2012 m. LLBM dalyvavo kuriant virtualią parodą „Lietuvos muziejų lobiai“ – vieną iš Muziejų metų programos projektų. Kiekvienas muziejus parodoje galėjo pristatyti nuo 5 iki 15 vertingiausių savo eksponatų. Joje pateikiamas interaktyvus žemėlapis, kuriame nurodoma muziejaus vieta konkrečioje gyvenamojoje vietovėje, trumpa informacija apie muziejų ir parodoje pristatomus eksponatus. Rodomi 4 formatų skaitmeniniai vaizdai. Vartotojas turi galimybę pamatyti vaizdo ikoną; padidintą vaizdą; vaizdą apžiūrėti fragmentais; pamatyti iki maksimumo padidintą vaizdą. Muziejus šiai virtualiai parodai pateikė duomenis apie vieną eksponatą – namą (*numą*), pastatytą 1856 m. Norvaišų k. (Plungės r.), jo interjerą, architektūros detales. Perkeliant informaciją reikėjo užpildyti šiuos laukus: pavadinimo, sukūrimo datos, inventorinio numerio, tipo, sukūrimo vietos, medžiagos, matmenų, aprašymo, skaitmeninto vaizdo autorius. 2014 m. virtualią parodą „Lietuvos muziejų lobiai“ planuojama papildyti naujais eksponatais.

Muziejus turi galimybę pateikti virtualias parodas (ar pateikti eksponatus į jau suformuotas) ir Lietuvos muziejų virtualių parodų sistemoje. Tai darbo įrankis, kuriuo galima skaitmeninti eksponatus ir teikti apie juos informaciją visuomenei. Ši sistema gali perduoti duomenis ir į „EUROPEANA“. Virtualias parodas muziejus taip pat kuria Lietuvos muziejų portalui (parengtos 3 parodos).

Nuorodos apie muziejaus virtualias parodas viešinamos internete, socialiniame tinkle „Facebook“. Tai leidžia sužinoti, kaip žmonėms patiko paroda (aišku, sąlygiškai, nes ne visi žiūrėję parodą uždeda ženkliuką „Patinka“), perskaityti komentarus. Galimos ir virtualios diskusijos. Taip atsiranda tiesioginis abipusis muziejaus ir jo lankytojų gerbėjų ryšys. Socialinė komunikacija dabar yra labai svarbi, nes leidžia gana greitai fiksuoti grįžtamąjį ryšį.

³ LLBM 2013 m. veiklos ataskaita. Saugoma LLBM Buities, verslų ir amatų skyriaus archyve.

⁴ LLBM vyresniosios muziejininkės Renatos Urbanės I ketvirčio veiklos ataskaita. Saugoma LLBM Fondų ir restauravimo skyriaus archyve.

Muziejaus dalyvavimas LIMIS projekte: susidūrimas su iššūkiais

Viena didžiausių pastarųjų metų naujovių – LLBM įsitraukimas į LIMIS – nacionalinės reikšmės muziejinių vertybių skaitmeninimo projektą. Iki tol keliuose Lietuvos muziejuose nuo 2004 m. veikė Rinkinių informacinė sistema (RIS), kurią buvo planuojama įdiegti (adaptuoti) visuose muziejuose, tačiau dėl šiuo metu poreikių jau neatitinkančios sistemos architektūros jos nuspręsta atsisakyti (Mukienė 2009: 5). LLBM eksponatus skaitmenina (fotografuoja ir skenuoja) nuo 2006 m.⁵ Pažymėtina, jog skaitmeninimas kurį laiką dar nebuvo suvokiamas kaip muziejinių vertybių dokumentavimo, saugojimo, tyrimo ir komunikacijos metodas, o tik kaip skaitmeninių nuotraukų ar skenuotų vaizdų kaupimas.

LIMIS projektą pradėjo vykdyti Lietuvos dailės muziejus (toliau – LDM). LDM rinkinių skaitmeninimo centras veikia nuo 2007 m. 2009 m. jis reorganizuotas į LDM filialą Lietuvos muziejų informacijos, skaitmeninimo ir LIMIS centrą (LM ISC LIMIS), kurio paskirtis – informaciją apie Lietuvos muziejuose sukauptą kultūros paveldą integruoti į bendrą skaitmeninę Lietuvos ir Europos kultūros paveldo erdvę. Jis vykdo muziejų nacionalinio skaitmeninimo centro funkcijas (LM ISC LIMIS 2014).

LIMIS sistema leidžia automatizuotai, vadovaujantis bendrais standartais atlikti muziejuose esančių kultūros paveldo objektų apskaitą, kaupti ir saugoti skaitmeninę informaciją apie šias vertybes bendroje muziejinėje duomenų bazėje, viešinti bei teikti ją į kitas nacionalines ir tarptautines duomenų bazines, portalus – integruoti šią informaciją į bendrą skaitmeninę pasaulio kultūros paveldo erdvę. LIMIS išskirtinis bruožas – daug specialiai jai sukurtų ir joje esančių klasifikavimo sistemų, kurias sudaro klasifikatoriai, tezaurai, raktažodžių ir personalijų žodynai⁶. Galima sakyti, jog LIMIS projektas suteikė galimybes visiems besidomintiems plačiai, kad ir virtualiai, atverti duris į muziejuose saugomų vertybių fondus, keistis duomenimis, lengviau ir daug greičiau sužinoti informaciją.

LLBM šiame projekte (kartu su 4 nacionaliniais ir 16 respublikinių Lietuvos muziejų) dalyvauja nuo 2009 m. Iki sistemos įdiegimo parengtos 20 labiausiai muziejui nusipelnusių asmenų biografijos (pagal anketų duomenis), kurios bus patalpintos LIMIS personalijų žodyne, taip pat paruošta muziejaus rinkinių struktūra, personalijų, susijusių su skaitmeninti numatytais eksponatais, sąrašas, pateikti pasiūlymai raktažodžių žodynui⁷. 2011 m. buvo parengti ir

⁵ LLBM 2006 m. veiklos ataskaita. Saugoma LLBM Buities, verslų ir amatų skyriaus archyve.

⁶ Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema. <<http://www.limis.lt/limis>> [žiūrėta 2014 03 11].

⁷ Lietuvos liaudies buities muziejaus rinkinių struktūra. Saugoma LLBM Fondų ir restauravimo skyriaus archyve. Personalijų, susijusių su skaitmeninti numatytais eksponatais, sąrašas. Saugomas LLBM Fondų ir restauravimo skyriaus archyve. Pasiūlymai LIMIS raktažodžių žodynui. Saugomi LLBM Fondų ir restauravimo skyriaus archyve.

patvirtinti LLBM eksponatų skaitmeninimo, vaizdų archyvavimo ir apskaitos nuostatai⁸.

Kultūros ministro Arūno Gelūno įsakymu dėl LIMIS diegimo nacionaliniuose ir respublikiniuose muziejuose nuo 2011 m. lapkričio 8 d. nurodyta pereiti prie kompiuterinės rinkinių apskaitos muziejuje ir, įdiegus LIMIS, pereiti prie kompiuterinės įgyjamų naujų eksponatų apskaitos (Lietuvos Respublikos... 2011). Skaitmeninti su LIMIS laikinąja programine įranga (LPI) LLBM pradėjo 2012 m. Į LPI tais metais buvo įvesta 530 eksponatų⁹. Nuo 2013 m. sausio mėn. skaitmeninama jau naudojant LIMIS. Į sistemą per metus įvesti 1041 eksponato metaduomenys ir su jais susieti skaitmeniniai vaizdai¹⁰. Įdiegus LIMIS, taip pat buvo pradėta kompiuterinė naujai įgyjamų eksponatų apskaita (ekspонатų priėmimo aktai). Į sistemą įvesti 547 eksponatų duomenys¹¹. Jie papildyti informacija iš pirminės apskaitos knygų.

Muziejus nusprendė pirmiausia skaitmeninti ekspozicijose rodomus ir naujai įgyjamus daiktus. Buvo sudaryti vertingiausių, labiausiai saugotinių eksponatų sąrašai. Atsižvelgiama ir į LM ISC LIMIS rekomendacijas. 2014–2015 m. jis siūlo planingai skaitmeninti tuos objektus, kurių skaitmeninių kopijų dažniausiai reikia vykdant muziejaus parodinę, leidybinę, edukacinę, mokslinę tiriamąją veiklą, kuriuos privalu suskaitmeninti pagal įgyvendinamų projektų veiklas, ir tuos eksponatus bei kitas vertybes, kuriomis dažniausiai domisi ir naudojami lankytojai, kuriuos reikėtų paviešinti. Planuojant ir vykdant darbus, viešinant skaitmeninę informaciją, būtina laikytis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje galiojančių autorių teisių, asmens duomenų apsaugos ir kitų teisės aktų¹².

2014 m. kovo mėn. parengti ir patvirtinti LLBM skaitmeninimo tvarkos nuostatai. Juose apibrėžta eksponatų skaitmeninimo tvarka, eiga. Pagal šiuos nuostatus pirmiausia sudaromi planuojamų skaitmeninti muziejaus eksponatų sąrašai, perkeliama pradiniai eksponatų duomenys į LIMIS sistemą (pagal nustatytą datą), tuomet „kabinamos“ nuotraukos ir pastatų planai, taisomi skaitmeninamų eksponatų aprašai, atspausdinti aprašai pateikiami tvirtinti direktoriaus pavaduotojui informacijai ir muziejininkystei. Sudaryta skaitmeninimo komisija, atsižvelgusi į muziejininkų pasiūlymus, priima sprendimą dėl suskaitmenintų eksponatų viešinimo, suskaitmenintą eksponatą LIMIS sistemoje patvirtina

⁸ LLBM eksponatų skaitmeninimo, vaizdų archyvavimo ir apskaitos nuostatai. Saugomi LLBM Fondų ir restauravimo skyriaus archyve.

⁹ LLBM 2012 m. veiklos ataskaita. Saugoma LLBM Buities, verslų ir amatų skyriaus archyve.

¹⁰ LLBM 2013 m. veiklos ataskaita. Saugoma LLBM Buities, verslų ir amatų skyriaus archyve.

¹¹ Ten pat.

¹² LM ISC LIMIS 2014 02 04 d. raštas dėl muziejuose saugomų kultūros paveldo objektų skaitmeninimo prioritetų 2014–2015 m., Vilnius. Saugomas LLBM Fondų ir restauravimo skyriaus archyve.

muziejaus LIMIS administratorius. Visi eksponatai įvertinami ir sistemoje įrašoma jų piniginė vertė¹³.

Aišku, dirbant su LIMIS iškilo tam tikrų problemų. Pirmiausia dėl išsamaus eksponato aprašo. Jei daiktas inventorintas prieš keliasdešimt metų, ar turi jo aprašas sistemoje sutapti su įrašytuoju inventorius knygoje? Koks turi būti išsamus aprašas, jeigu LIMIS bus matomas kokybiškas skaitmeninis daikto vaizdas ar netgi keli vaizdai? Aprašuose atsisakyta daugybės matmenų. Išmatavimai pateikiami tik atskiroje sistemos skiltyje. Nemažai eksponatų teko inventorinti iš naujo, o senus aprašus patikslinti, trumpinti. Nuspręsta pamėginti sukurti išsamių aprašų rengimo metodiką darbui su LIMIS ir tuomet taikyti ją skaitmeninant eksponatus.

Neapsisprendžiama, kiek ir kokius suskaitmenintus eksponatus muziejus turėtų viešinti LIMIS internetinėse priegose (LIMIS portale ir muziejaus LIMIS elektroninio katalogo viešojoje priegoje). Viešo naudojimo sritis – nepaprastai turtinga ir vertinga visuomenei. Vienas iš būdų panaudoti jau suskaitmenintas muziejines vertybes – rengti naujas virtualias parodas išverčiant anotacijas ir aprašus į anglų kalbą. Tokią veiklą šiuo metu ypač skatina LM ISC LIMIS¹⁴.

Latvijoje 2004–2005 m. pradėtas kurti „Jungtinis muziejų nacionalinių rinkinių katalogas“. Tai visiems 110 Latvijos muziejų skirtas bendras elektroninis katalogas. Kai kurie muziejai jau anksčiau turėjo savo sistemas, tačiau sukūrus „Jungtinį muziejų nacionalinių rinkinių katalogą“, jie privalo teikti jam duomenis. Dalis muziejų naudojami ir savo, ir bendru katalogu, dalis atsiskė ankstesnių sistemų. Kiekvienas muziejus planuoja ir nustato skaitmeninamų eksponatų prioritetus pats, tačiau rekomenduojama pirmiausia atsižvelgti į eksponatus, kurie yra blogiausios būklės ir vertingiausi. Nuo 2008 m. sausio 1 d. į bendrą katalogą turi būti perkelti visi naujai gaunami eksponatai. Praktika rodo, kad plačiausiai aprašinėjama fotografija.

Nuo 2005 m. kuriama bendra Estijos muziejų informacinė sistema MuIS. Prieš tai muziejuose veikė kita sistema – KVIS (sukurta 1992 m.), kurios pagrindas buvo vietinė bazė, įdiegta kiekvieno muziejaus serveryje. Ši sistema netenkino muziejų poreikių, tad pradėta kurti naują, palaikomą internete ir nediegiamą kiekviename muziejuje. KVIS sukaupti duomenys su nedideliais praradimais buvo perkelti į MuIS. Prie bendros sistemos MuIS prisijungė 50 Estijos muziejų. Taip pat Estijoje veikia virtuali parodų sistema (VNS), kurią administruoja „Kanut“ centras. Tai saugi, lanksti, kiekvienai parodai pritaikoma, patogi vartotojui,

¹³ LLBM skaitmeninimo tvarkos nuostatai. Saugomi LLBM Buities, verslų ir amatų skyriaus archyve.

¹⁴ LM ISC LIMIS raštas dėl virtualių parodų kūrimo, 2014 05 15 d., Vilnius. Saugomas LLBM Fondų ir restauravimo skyriaus archyve.

turinti „offline“ versiją sistema. Virtuali paroda iš keleto muziejų kolekcijų paprastai paruošiama per dvi savaites, ji nieko nekainuoja, todėl yra visiems patogi ir priimtina (Stankevičiūtė 2009).

Šiuo metu Latvijos „Jungtiniame muziejų nacionalinių rinkinių kataloge“ yra 811 325 (13.53% visų šalies muziejuose esančių eksponatų skaičiaus) įrašai¹⁵. Estijos MuIS sistemoje suskaitmenintų eksponatų skaičius neprisijungusiam vartotojui yra nematomas. LIMIS sistemoje yra 411 603 eksponatai iš 74 muziejų rinkinių. 54 151 iš jų yra prieinami viešai¹⁶. Palyginkime analogiškus LLBM etnografijos muziejus Latvijoje ir Estijoje. Latvijos etnografinis muziejus po atviru dangumi (*Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs*) bendrame kataloge yra pateikęs 12 809 įrašus¹⁷. Šis muziejus eksponatus skaitmenina kolekcijomis: keramikos kolekcija, tekstilės kolekcija ir pan. Centrinis Estijos muziejus po atviru dangumi (*Eesti Vabaõhumuuseum*) yra suskaitmeninęs 14 365 eksponatus, 28 712 negatyvų, 2916 brėžinių ir t. t.¹⁸ LLBM LIMIS yra pateikęs 783 viešus eksponatų aprašus¹⁹.

Palyginus Lietuvos, Latvijos ir Estijos patirtis matyti, kad kaimyninės šalys įgyvendinti vieningo skaitmeninimo procesus pradėjo keleriais metais anksčiau, dėl to jų suskaitmenintų muziejinių vertybių skaičius yra didesnis. Tačiau Lietuvoje eiliniam vartotojui suteikiama daugiau informacijos apie LIMIS sistemoje esančius viešai prieinamus eksponatus.

Išvados

Informacinėje visuomenėje yra svarbi kiekviena technologijos naujovė, garantuojanti prieigą prie žinių ir jų sklaidos. Tokios naujovės neaplenkia nei Lietuvos, nei kitų šalių muziejų. Jos rodo, kad muziejus kaip kultūros įstaiga ne tik saugo vertybes, bet ir moderniausiais būdais rūpinasi jų demonstravimu, viešinimu. Taip pat tai vienas iš veiksnių, padedančių patraukti į muziejų jaunąją kartą, kuri daug laiko praleidžia virtualioje erdvėje.

Kita vertus, naujosios informacinės skaitmeninės technologijos muziejaus ekspozicijas organizuoja tarsi vientisą komunikacinę erdvę, kurioje esantys objektai papildo vieni kitus, išplečia medijų, o kartu ir žinių, ir informacijos

¹⁵Nacionālā muzeju krājuma kopkatalogs. <<http://www.nmkk.lv/>> [žiūrėta 2014 07 01].

¹⁶Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema. Ekspوناتai ir kitos vertybės. <<http://www.limis.lt/greita-paieska>> [žiūrėta 2014 07 01].

¹⁷Nacionālā muzeju krājuma kopkatalogs. <<http://www.nmkk.lv/Search/ItemSummaryBy-CollectionsForm.aspx?MuseumId=56>> [žiūrėta 2014 07 01].

¹⁸Museums Public Portal. <<http://www.muis.ee/et/catalogue>> [žiūrėta 2014 07 01].

¹⁹Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema. <<http://www.limis.lt/paieska/rezultatai/-/exhibitList/detailed?backUrl=%2fmuziejai%2f-%2fmuseumSearch%2fview%2f805307%3fpag e%3d1%26rowsOnPage%3d0&backUrlHideParams=true&museumId=805307&searchInExhib its=true>> [žiūrėta 2014 07 01].

lauką. LLBM, kaip etnografijos muziejaus, atvejis liudija, kad šios technologijos suteikia galimybę įgyvendinti siekį būti ne statišku, o visus metus veikiančiu muziejumi, kai ekspozicijose gyvai rekonstruojamas praeities gyvenimo būdas pasitelkiant įvairias virtualias formas.

Paaiškėja, kad naudotis virtualia skaitmenine erdve muziejuose reiškia šalia kūrybiško požiūrio taip pat susidurti su įvairias netikėtumais – dalykiniais, terminiais, instituciniais.

Literatūra

Dovydaitytė Linara. 2013. *Komunikacijos samprata muziejuose: dialogo link*. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2013~ISSN_1822-4555.N_9.PG_152_160/DS.002.0.01.ARTIC> [žiūrėta 2014 05 08].

Gaižutytė-Filipavičienė Giedrė. 2012. Meno muziejai ir medijos, *Lietuvos kultūros tyrimai 2: Muziejai, paveldas, vertybės*: 47–63.

Levickaitė Inga. 2009. Ugdymo medijos: muziejaus eksponatus keičia virtualios formos, *Gimtasai kraštas*. <<http://www.ziemgala.lt/lt/metrastis-gimtasai-krastas/gimtasai-krastas-2009/ugdymo-medijos-muziejaus-eksponatus-keicia-virtualios-formos>> [žiūrėta 2014 02 06].

Levickaitė Inga, Morkūnas Eligijus Juvencijus (sud.). 2011. *Mūsų jaunystės technika* [elektroninis išteklius]. Parodos katalogas. Rumšiškės: Lietuvos liaudies buities muziejus.

Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas dėl Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos LIMIS diegimo nacionaliniuose ir respublikiniuose muziejuose, Nr. ĮV-675. 2011, *Valstybės žinios* 135-6436 [žiūrėta 2011 11 12].

LM ISC LIMIS. 2014. *Apie mus*. <<http://www.emuziejai.lt/lm-isc-limis/apie-mus>> [žiūrėta 2014 02 11].

Mukienė Danutė. 2009. Muziejinių vertybių skaitmeninimas ir automatizuota apskaita, *Lietuvos muziejai 2*: 5–7.

Stankevičiūtė Giedrė. 2009. *Tarptautinė išvažiuojamoji konferencija „Kultūros paveldo skaitmeninimo patirtis Baltijos valstybėse: Latvijoje, Estijoje, Lietuvoje“*. <<http://www.emuziejai.lt/tarptautine-ivaziuojamoji-konferencija-kulturos-paveldo-skaitmeninimo-patirtis-baltijos-valstybese-latvijoje-estijoje-lietuvoje>> [žiūrėta 2014 03 11].

Virtualios parodos neatstoja įprastų. 2010. <<http://www.technologijos.lt/n/technologijos/it/S-12610/straipsnis/Virtualios-parodos-neatstoja-iprastu?l=2&p=1>> [žiūrėta 2014 03 11].

The Digitization of Museum Holdings at Lithuania's Folk Museum: The Possibilities of a New Dissemination

Inga Levickaitė-Vaškevičienė

Summary

The object of the article is the digitization of museum holdings at Lithuania's Folk Museum (hereinafter – LFM) as well as its offered opportunities for new dissemination and education. The purpose is to present on the basis of concrete examples the practice of the digitization of LFM museum holdings: the beginning of digitization is named by electronic publishing, participation in digital dissemination projects, and the preparation of virtual exhibitions as well as work with LIISM (Lithuanian Integral Information System of Museums). The experience of digitization in Latvia and Estonia is described. Also the advantages and disadvantages of real and digital exhibits for the dissemination of information and the education of visitors are compared. The period from 2000 up to now is selected.

Exclusive attention to the technological inventions promoting the active interactions of visitors and exhibits in the museums of the world is noticeable from the 1980s. In the museums of Lithuania the new digital information technologies were introduced more than 10 years ago.

Now, when information has become readily available and transportable, many new methods of dissemination and opportunities to participate in the educational process have opened for museums. Education uses not only real, but also digital displays. New training tools are created and the learning material is provided in an easily accessible and understandable form. Digital media have also replaced the nature of communication with visitors. Clearly, it is still being discussed what exhibit is more cognizable and has a greater impact on a visitor – digital or one exhibited in a real exposition of a museum. In communication lies one of the essences of digital information technology – communication. Virtual ways to communicate with the visitor may also be through a game, trip or exhibition. They invite one to know the exhibits, to delve more deeply into certain topics, lifestyle areas.

In an information society every innovation of technology ensuring access to news and their dissemination is important. Such innovations do not pass over the museums of Lithuania or other countries. They show that the museum as a cultural institution not only protects values, but also in the most modern ways cares for their demonstration, publicity. It is also one of the factors to attract to the museum the younger generation, which spends a lot of time in virtual space.

On the other hand, the new information digital technologies organize museum exhibitions as a single communication space in which the existing objects supplement each other, extend the media, along with the field of news and information. The LFM, as a case of an ethnographic museum, testifies that these technologies make it possible to implement the aspiration not to be static, but a year-round operating museum when in the exhibits the living style of the past is vividly reconstructed turning on various virtual forms.

It becomes clear that the use of virtual digital space in museums means next to the creative approach to encounter also various unexpected events – subject, thematic and institutional.

Gauta 2014 m. gegužės mėn.